

ЗА НУЖДАТА ОТ ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ В ЗМВР НА ИНСТИТУТА ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ДОБРОВОЛНИЯ СЪТРУДНИК В ПРЕСТЪПНИТЕ СРЕДИ

Гл. асистент д-р Веселин Колев
ВСУ Черноризец Храбър“
Юридически факултет

Chief Assistant Doctor of Law Veselin Kolev
VFU “Chernorizets Hrabar”

Резюме: Оперативното внедряване, чрез разследване със служител под прикритие е нормативно регламентирано в чл. 10в, ал.1 от Закона за специалните разузнавателни средства. Съгласно този текст, служителят под прикритие е служител от компетентните служби по ЗСРС, по Закона за Министерството на вътрешните работи, Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, Закона за военното разузнаване или от Държавна агенция "Разузнаване", оправомощен да установи или поддържа контакти с контролирано лице, за да получи или разкрие информация за извършването на тежко умишлено престъпление и за организацията на престъпната дейност. Съгласно ал.2, служителите на Министерството на вътрешните работи по ал. 1 се използват за прилагане на специални разузнавателни средства и по искания на структурите на Държавна агенция "Национална сигурност".

Ключови думи: *оперативно-издирвателна дейност, оперативно-издирвателни способности, оперативно-издирвателна служба, престъпление, оперативни работници, сътруднически апарат.*

Summary: Operational implementation, through an investigation with an undercover officer, is regulated by law in Article 10c (1) of the Law on Special Intelligence Means. According to this text, the undercover officer is an employee of the competent services under the Civil Defense, under the Law on the Ministry of Internal Affairs, the Law on Defense and the Armed Forces of the Republic of Bulgaria, the Law on Military Intelligence or by the State Intelligence Agency, authorized to establish or maintain contacts with a controlled person in order to obtain or disclose information about the commission of a serious intentional crime and about the organization of criminal activity. According to para. 2, the employees of the Ministry of Internal Affairs under para. 1 are used for the application of special intelligence means and at the request of the structures of the State Agency "National Security".

Keywords: *operational-investigative activity, operational-investigative means, operational-investigative service, crime, administrative workers, cooperative apparatus.*

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

ЗМВР – Закон за министерството на вътрешните работи

НПК – Наказателно-процесуален кодекс

ЗСРС – Закон за специалните разузнавателни средства

ЗВР-Закон за военното разузнаване

ЗОВС-Закон за отбраната и въоръжените сили

Оперативното внедряване, чрез разследване със служител под прикритие е нормативно регламентирано в чл. 10в, ал.1 от Закона за специалните разузнавателни средства. Съгласно този текст, служителът под прикритие е служител от компетентните служби по ЗСРС, по Закона за Министерството на вътрешните работи, Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България /ЗОВС/, Закона за военното разузнаване /ЗВР/ или от Държавна агенция "Разузнаване", оправомощен да установи или поддържа контакти с контролирано лице, за да получи или разкрие информация за извършването на тежко умишлено престъпление и за организацията на престъпната дейност. Съгласно ал.2, служителите на Министерството на вътрешните работи по ал. 1 се използват за прилагане на специални разузнавателни средства и по искания на структурите на Държавна агенция "Национална сигурност".

По отношение на дефиницията българската практика се различава от чуждия опит. В законодателствата на други държави се използва предимно понятието „агент под прикритие“, докато в България се използва терминът служител. Освен това в нашата правна система той е включен в групата на специалните разузнавателните средства.

Липсата на правно регламентиране на този способ на оперативно-издирвателната дейност в ЗМВР може да се обоснове с препратката на чл. 10, ал.2 от закона. Съгласно тази норма всички оперативните способности посочени в чл.10, ал. 1, които представляват специални разузнавателни средства, се прилагат при условия и по ред, определени със закон. Така законодателят използвайки метода на препратката е регламентирал същността и техниката на използване на служителя под прикритие в ЗСРС.

В теорията на оперативно-издирвателната дейност оперативното внедряване е определено като легендирано проникване на оперативни служители и лица, оказващи им съдействие в криминална или криминогенна среда или в съответните обекти, с цел получаване на информация за лица, факти и обстоятелства, които представляват оперативен интерес, оказване на въздействие върху лица и друго конспиративно участие при решаването или подпомагане на решаването на задачите на оперативно-издирвателната дейност.¹

Видно от даденото определение, в доктрината на оперативно-издирвателната дейност се е наложило схващането, че оперативното внедряване като способ на оперативно-издирвателната дейност представлява едно значително по-широко понятие.

1

¹Виж Иванов, М., Оперативно издирвателните мероприятия, Издавам.сом, Пл., 2021г. стр.98

То се разглежда като проникване на оперативно-издирвателните служби в средите на оперативно интересуващите ги лица, групи и организации, чрез използване както на служители под прикритие, така и чрез доброволни сътрудници. Основание за разглеждането на понятието в широк смисъл, дава и обстоятелството, че при едно такова внедряване не съществува разлика в използвания метод на внедряване. Ако има някаква разлика, то тя следва да се търси единствено в по-добрата подготвеност на служителя под прикритие. Но от друга страна, при доброволният сътрудник възможността за разконспирирането му е значително по-малка. На него обикновено не трябва да му се създава нова биография, тъй като той вече има такава, която е формирана в резултат на предишните му контакти и отношения в престъпната среда.

И в двата случая методиката на внедряване представлява процес на формиране на отношения между сътрудника или служителя под прикритие с обекта, които започват с установяването на контакт между тях. Процесът по-нататък преминава през печелене на доверие, оформяне в обекта на идеята да използва възможностите на сътрудника или служителя под прикритие за свои цели и привличането му към изпълнение на негови задачи.² И в двата случая внедряването може да се осъществи по два начина-по инициатива на оперативно-издирвателната служба или по инициатива на обекта.

При установяването на контакт по инициатива на оперативно-издирвателната служба сътрудникът или служителят под прикритие действа според указанията на службата като установява контакт с обекта. Този начин на внедряване в практиката се нарича „въвеждане“. Той може да осъществи контактът непосредствено или опосредствено.

При непосредственият контакт сътрудникът или служителят по прикритие се стремят да спечелят вниманието и интереса на обекта към него. Това може да стане по различен начин-чрез демонстриране на затруднено материално положение, някаква лична слабост, наличие на користни цели, стремеж към охолан живот, търсене на някаква услуга, демонстриране на общо хоби или интереси и др.

При опосредствения контакт, сътрудникът или служителят под прикритие първо установява контакт с връзка на обекта и след това осъществява контакт със самия обект. Този начин за контакт се използва, когато няма възможност сам да осъществи контакт с обекта било поради неговата затвореност или предпазливост. Той обаче има възможност да осъществи контакт с близко до него лице - негов приятел, роднина или служител, който може да го запознае с обекта и да го представи в подходяща светлина, която е благоприятна за неговите цели. Примерно сътрудникът е лежал в затвора за престъпна дейност, каквото извършва обекта или пък е специалист в определена дейност, например има големи технически познания и е специализиран в изработването на неистински парични знаци или документи за самоличност.

²По подробно виж Асенов, Б., Основи на оперативно-издирвателната дейност, 2009, ВСУ „Черноризец Храбър“, стр. 116-121, също Каймеджиев, Хр. Теория на оперативно-издирвателната дейност, С., Фенея, 2005, стр.92-93

При установяването на контакт по инициатива на обекта, оперативно-издирвателната служба въвежда в ползрението на обекта свой сътрудник или служител под прикритие, който създава у него впечатление, че може да го използва за свои цели. От значение е обектът по своя инициатива да достигне до извода, че може да го използва и да пристъпи към привличането му в своята престъпна среда. Този начин на внедряване в практиката се нарича „подстава“. В случая благоприятна основа е обстоятелството, че инициативата за първоначалния контакт идва от обекта и той трудно може да заподозре сътрудника или служителя под прикритие, че работи за оперативно-издирвателната служба.

По-нататък от сътрудникът или служителя под прикритие се изисква да задълбочи контактите си с обекта, да получи доверието му и да го доведе до идеята да го използва за реализиране на намеренията си. Получаването на доверие трябва да се осъществява бавно и планомерно за да не възникнат съмнения у обекта за връзки на внедрения с оперативно-издирвателните служби.

Опосредственото внедряване на практика се извършва два пъти-веднъж към посредника и след това към обекта. Сътрудникът или служителят под прикритие първо трябва да спечели доверието на връзката на обекта, чрез който да осъществи контакт с него. Доверителните отношения с посредника следва да продължат за да не заподозре той първоначалната цел на внедрявания, а и защото контактът с него може да бъде полезен и за в бъдеще. Изграждането на отношенията с обекта зависят изцяло от уменията на доброволния сътрудник или на служителя под прикритие да изпълнява задачите на оперативно-издирвателната служба. За целта той трябва да е добре физически, психически, психологически и интелектуално подготвен за да може да играе ролята си пред обекта. Той трябва добре да го познава, да има информация за неговите планове и намерения, което да му даде възможност да реагира бързо и адекватно на ежедневните реакции на обекта. Необходимо е внедреният и оперативно-издирвателната служба своевременно да наблюдават и отчитат реакциите на обекта за установят навреме дали той не е заподозрял сътрудника или служителя под прикритие във връзки с нея, което да наложи бързи мерки за неговото извеждане от престъпната среда.

Разглежданият способ на оперативно-издирвателната дейност се провежда на основание изготвено предложение, което се утвърждава от ръководителя на оперативно-издирвателната служба. Предложението трябва съдържа:

- обосновка на необходимостта от оперативното внедряване;
- тактическия замисъл на използвания способ;
- ролята и задачата на внедряваното лице;
- неговата линия на поведение;
- мерки за гарантиране на сигурността и конспирацията;
- други данни, които обосновават правомерността и допустимостта на действията от страна на участниците в оперативно-издирвателния способ.³

2

³ По подробно виж Иванов, М., Оперативно издирвателните мероприятия, Издавам.ком, Пл., 2021г. стр.101, също Иванов, М., Оперативно издирвателните мероприятия, Издавам.ком, Пл., 2021г. стр.98

В теорията и практиката на оперативно-издирвателната дейност се счита, че използването на този способ е оправдано само когато доказателствата за престъпната дейност не могат да бъдат получени в хода на процесуалните действия или при наличието на недостиг на време, когато процедурата за взимане на решение за образуване на наказателно дело, неговото регистриране, създаването на оперативно-следствена група, разпределянето на функциите между членовете ѝ т.н. не дава възможност да се предотвратят подготвящи се престъпления или членовете на криминалното формирание могат да се укрият от правосъдието.⁴

До влизане в сила на новата редакция на ЗМВР /Обн. ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014г./, оперативното внедряване беше определено като способ на оперативно-издирвателната дейност без законът да разделяше субекта на внедряване, според това дали той е служител под прикритие или доброволен сътрудник. В предвид изложените по-горе основа основания е неразбираема причината, поради която внедряването на доброволен сътрудник в средите на лицата, групите и организациите извършващи престъпна дейност е отпаднало като правна възможност и вече не представлява способ на оперативно-издирвателната дейност. Още повече, че това е най-често използваният способ в работата на оперативно-издирвателните служби за разлика от частния случай на внедряване, чрез разследване със служител под прикритие. На практика, макар и внедряването на доброволните сътрудници да съставлява най-често използвана практика от оперативно-издирвателните служби за негласно получаване на информация и за оказване на влияние върху решенията на оперативно-интересуващите ги лица и групи, то същото се явява незаконен способ от гледна точка на чл.10 от ЗМВР и подлежи на санкциониране. Тук отново стигаме, до един и същи извод, че по отношение на оперативно-издирвателната дейност, ЗМВР в последната му редакция е бил изготвен и гласуван от лица, които никога не са провеждали оперативно-издирвателна дейност. На изложените основания, считам за крайно наложително възстановяването в ЗМВР на института на внедряване на доброволния сътрудник в престъпните среди като способ на оперативно-издирвателната дейност, което е и моето предложение „*de lege ferenda*“.

Така формулирана разпоредбата сочи, че използването на този способ на оперативно-издирвателната дейност е ограничено до дейността по внедряването на служител под прикритие, но само при условията на извършване на разследване, доколкото според чл.192 НПК то представлява стадий на досъдебното производство. Горното навежда на възможния извод, че способът може да бъде използван единствено и само при наличие на образувано на досъдебно производство за извършено престъпление. Само тогава ЗМВР и НПК дават възможност за провеждане на разследване, чрез внедряване на служител под прикритие. Но разследването, съгласно ЗМВР и НПК е възможно да бъде проведено само от законовоопределените за това органи-прокурор, следовател или разследващ полицаи. Те не представляват органи на оперативно-издирвателните служби и съответно нямат правомощия да използват оперативно-издирвателните способности предвидени в чл.10 от ЗМВР. Вярно е, че същите могат да приложат оперативния способ „разследване със служител под прикритие“ по

⁴ Пак там, стр.102

правилата на чл.10в от ЗСРС, но тогава в пълна сила възниква въпросът защо внедряването е определено в ЗМВР като способ на оперативно-издирвателната дейност.

Така формулирана, разпоредбата на чл.10, ал.1, т.5 ЗМВР навежда, че макар да е регламентиран като способ на оперативно-издирвателната дейност оперативното внедряване, чрез разследване със служител под прикритие не може да бъде изпълнено в практиката от оперативно-издирвателен орган, защото той по закон не представлява орган по разследването. Излиза, че този способ на оперативно-издирвателната дейност може да бъде използван само от орган по разследването, който пък няма правомощия на оперативно-издирвателен орган и не може да използва способите на оперативно-издирвателната дейност. Отново стигаме до извода как не трябва да се създават правните норми. Резултатът от това е ограниченото и противоправно използване на способа в практиката на оперативно-издирвателните служби, като в момента тя бива преодолявана единствено чрез прякото използване на ЗСРС, но само по отношение на прилагането на внедряването чрез използването на служител под прикритие. Необходима е изцяло нова редакция в ЗМВР на института на оперативното внедряване, с която да бъдат преодолените посочените противоречия и непълноти в разгледаният контекст и то да остане в закона единствено като способ на оперативно-издирвателната дейност. Необходимо е регламентирането в ЗМВР на оперативното внедряване и в двата му варианта от теорията на оперативно-издирвателната дейност, а именно чрез използването на служител под прикритие или чрез доброволен сътрудник. Необходимо е да отпадне изискването внедряването да може да бъде проведено само при извършване на разследване. Необходимо е използването на служителя под прикритие като оперативен способ да бъде нормативно регламентиран единствено в чл.10в от ЗСРС, като отделен самостоятелен способ по този закон без в оперативно-издирвателната дейност по ЗМВР да се ползва препратката към текста по ЗСРС, какво е и моето предложение „*de lege ferenda*“.

В заключение могат да се обосноват няколко по-важни извода.

На първо място, в ЗМВР липсва правна регламентация на оперативното внедряване чрез разследване със служител под прикритие като способ на оперативно-издирвателната дейност. Способът е нормативно предвиден в чл. 10, ал.1, т.5 в ЗМВР, но за него няма правна дефиниция. В чл. 10, ал.2 от ЗМВР, законодателят използвайки метода на препратката е обосновал същността и техниката на използване на служителя под прикритие в ЗСРС.

На второ място, в доктрината на оперативно-издирвателната дейност оперативното внедряване като способ на оперативно-издирвателната дейност представлява едно значително по-широко понятие. То се разглежда като проникване на оперативно-издирвателните служби в средите на оперативно интересуващите ги лица, групи и организации, чрез използване както на служители под прикритие, така и чрез доброволни сътрудници.

На трето място, до влизане в сила на новата редакция на ЗМВР /Обн. ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014г./, оперативното внедряване беше определено като способ на оперативно-издирвателната дейност без законът да разделяше субекта на внедряване, според това дали той е служител под прикритие или доброволен сътрудник. По този начин способът можеше да бъде осъществен чрез внедряване в престъпните среди и на двата субекта-на служител под прикритие и на доброволния сътрудник.

На четвърто място, липсва правна аргументация в сега действащият ЗМВР, защо внедряването на доброволен сътрудник в средите на лицата, групите и организациите извършващи престъпна дейност е отпаднало като правна възможност и вече не представлява способ на оперативно-издирвателната дейност. Още повече, че това е най-често използваният способ в работата на оперативно-издирвателните служби.

На пето място, липсва правна аргументация в сега действащият ЗМВР, защо използването на този способ на оперативно-издирвателната дейност е ограничено до дейността по внедряването на служител под прикритие, но само при условията на образувано досъдебното производство за извършено престъпление. Тогава в пълна сила възниква въпросът защо внедряването е определено в ЗМВР като способ на оперативно-издирвателната дейност.

Горните изводи обосновават и необходимостта от някои законодателни промени за преодоляване на недостатъците и празнотите по отношение на оперативното внедряване в сега действащите ЗМВР и ЗСРС:

Първо, необходимо е регламентирането в ЗМВР на оперативното внедряване и в двата му варианта визирани в теорията на оперативно-издирвателната дейност, а именно чрез използването на служител под прикритие или чрез доброволен сътрудник.

Второ, необходимо е да отпадне изискването внедряването да може да бъде проведено само при извършване на разследване.

Трето, необходимо е използването на служителя под прикритие като оперативен способ да бъде нормативно регламентирано единствено в чл.10в от ЗСРС, като отделен самостоятелен способ по този закон без в оперативно-издирвателната дейност по ЗМВР да се ползва препратката към текста по ЗСРС.

Това са и предложенията на автора „*de lege ferenda*“ .

Литература:

- 1.Иванов, М., Оперативно издирвателните мероприятия, Издавам.сом, Пл., 2021г.
- 2.Закон за министерството на вътрешните работи
- 3.Наказателно-процесуален кодекс
- 4.Закон за специалните разузнавателни средства
- 5.Закон за военното разузнаване
- 6.Закон за отбраната и въоръжените сили